

Battalnâme, başta Doğu Anadolu olmak üzere Anadolu'nun bazı bölgelerinde bugün de eski geleneğin bir devamı olarak halk ağzında hâlâ anlatılmaktadır. Ayrıca bazı köylerde zaman zaman *Battalnâme* nüshalarına rastlanması, eserin müslüman Türk kültür hayatıyla ne ölçüde bütünleştiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Cumhuriyet devrinde de bazı yazarlar *Battalnâme*'den faydalanarak halk için romanlar yazmışlardır (A. Ziya Kozanoğlu, *Battal Gâzi*, İstanbul 1937; Ziya Şakir, *Battal Gâzi*, İstanbul 1943; Murat Sertoğlu, *Battal Gâzi*, İstanbul 1967).

BİBLİYOGRAFYA :

H. Ethé, *Die Fahrten des Sajjid Bathâl*, Leipzig 1871, I-II; G. Husing, *Zur Rostahmsage-Sajjid Battal*, Leipzig 1913; Köprülü, *İlk Mutasavıflar*, Ankara 1976, s. 232-235; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, s. 257; F. W. Hasluck, *Bektaşilik Tedkikleri* (trc. Râgıb Hulusi), İstanbul 1928, tür.yer.; a.mlf., *Christianity and Islam under the Sultans*, Oxford 1929, II, 704-711; U. Steinbach, *Zat al-Himma*, Wiesbaden 1972; Fahrettin Kırzioğlu, "Doğu Serhadimizde Battal Gazi Kitabının Okunması Geleneği ve Tesirleri", *İ. Seyyid Battal Gazi Semineri (Bildiriler)*, Eskişehir 1977, s. 61-85; Hasan Köksal, *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*, Ankara 1984 (bu kitapta geniş bir bibliyografya vardır); M. Canard, "Delhemma Sayyid Battâl et 'Omar al-No'mân", *Byzantion*, XII, Bruxelles 1937, s. 186; Tahir Alangu, "Bizans ve Türk Kahramanlık Eposlarının Çıkışı Üzerine", *TDL*, sy. 20 (1953), s. 541-557; Ahmet Yaşar Ocak, "Sarı Saltık ve Saltıkname", *TK*, sy. 197 (1979), s. 266-275; H. L. Fleischer, "Türk Halk Romanı Seyyid Battal Hakkında" (trc. Battal İnandı), *MK*, sy. 35 (1982), s. 28-32; sy. 37 (1982), s. 50-54.

AHMET YAŞAR OCAK

BATU HAN

(ö. 653/1256)

Altın Orda Hanlığı'nın kurucusu ve ilk hükümdarı (1227-1256).

Cengiz Han'ın torunu ve Cuci'nin oğludur. Annesi, Cuci ulusunun ünlü kabilelerinden biri olan Kongiradlar'dan Elçi Noyan'ın kızı Erkin Kuçin (Ögey Kuçin) Hatun'dur. XIII. yüzyılın başlarında doğduğu tahmin edilmektedir.

Eski Türk geleneklerine göre ülke topraklarından bazı parçalar hükümdar ailesinin fertlerine daha iyi bir yönetim sağlamak amacıyla "yurt" olarak verilirdi. Cengiz Han da, Batu'nun babası Cuci Han'a Doğu Deşt-i Kıpçak'ı yurt ve Hârizm'i de "yemlik" olarak vermişti. Cuci

Han kendisine bırakılan toprakları 1222-1227 yılları arasında idare ettikten sonra 1227'de bir kaza sonucu Cengiz Han'dan altı ay önce öldü. Kendi adıyla anılacak olan Cuci ulusunun temellerini atan Cuci Han öldüğü zaman hâkimiyet sahası batıda İtil (Volga) boyunca kadar uzanıyordu. Batı Deşt-i Kıpçak henüz fethedilmemekle birlikte İtil'in batısındaki bütün bozkırlar, "yeryüzünün Moğol atlarının ayaklarının bastığı yerlere kadar olan kısmı" Cuci'nin ülkesi sayılıyordu.

Cuci Han'ın ölümünden sonra on sekiz oğlundan ikincisi olan Batu ile ağabeyi Orda, babalarının yerine geçme konusunda anlaşamadılar. Batu büyük olduğu için Orda'nın, Orda ise daha kabiliyetli olduğu için kardeşi Batu'nun başa geçmesini istiyordu. Birbirleri lehine tahttan feragat eden kardeşler meselesinin çözümü için dedeleri Cengiz Han'a başvurdular. Torunlarına iltifat ve ihsanlarda bulunan Cengiz Han Batu'ya "Sayın Han", Orda'ya da "İçen Han" lakaplarını verdi. Cuci ulusunu Türkler'deki ikili idare sistemine göre yeniden düzenledi. "Sol-Kol"u yani Doğu Deşt-i Kıpçak'ı Orda Han'ın, "Sağ-Kol"u yani Batı Deşt-i Kıpçak ile İtil boyunu Batu Han'ın yönetimine verdi. Orda Han'ı Sayın Han'a tâbi kıldı. Böylece Batu Han bütün Cuci ulusunun hanı oldu. Cengiz Han hâkimiyet âlâmeti olarak Batu Han için "altın busagalı ak orda" (altın aksamalı ak otağ) kurdurdu. Bundan dolayı Batu Han soyundan gelenler Ak Orda veya Altın Orda hânedanı denildi. Diğer torunu Orda için de "gümüş busagalı gök orda" (gümüş aksamalı gök otağ) kurdurduğundan dolayı bunun soyundan gelenlere de Gök Orda hânedanı denildi. Batu Han soyundan gelenler Cuci ulusunun ve ailesinin başkanı olmakta devam ettikleri gibi Gök Orda hânedanı da bunların üstün hâkimiyetlerini tanımak suretiyle varlıklarını sürdürdüler.

Batu Han'ın da hazır bulunduğu büyük kurultay Cengiz Han'ın yerine üçüncü oğlu Ögedey'i kağan seçti (1228). Batu Han'ın babasının topraklarını yönetmesini amcası Ögedey Han da tasdik etti. Ertesi yıl açılması kararlaştırılan ikinci Kıpçak seferi için Batu Han başbuğluğa tayin edildi. Batu Han'ın da katıldığı bu kurultay batı seferinin başlamasını kararlaştırdı. Kağanın oğlu Göyük dahil Batu'nun diğer amcaları Çağatay ve Tuluy'un oğullarından pek çoğu kendi birlikleriyle beraber Batu Han'ın emrine verildi. Ünlü Moğol kumandanı Subi-

tay Noyan müşavir olarak Batu'nun yanında yer aldı. Kağanın emriyle Cengiz sülâlesinin birçok "tigin"leri Batu Han ordusuna katıldılar. Büyük kısmı Türk olan ve birkaç yüz bin kişiden oluşan Türk-Moğol ordusu 1229 yılında harekete geçti.

Batu Han'ın orduları önce, 1223'te Kalka Meydan Muharebesi'ndeki zaferden sonra dönerken uğradıkları yenilginin intikamını almak üzere Deşt-i Kıpçak'a saldırdı. Buralardaki bozkırlara adını veren Kıpçaklar, XI. yüzyıl ortalarından itibaren Yayık havzasından çıkarak Karpatlar'a ve Tuna'ya kadar Karadeniz'in kuzeyindeki ovaları tamamen hâkimiyetlerine alan ve buralara daha önce gelip yerleşen Hazar, Uz (Oğuz) ve Peçenek gibi diğer Türk illerinin kalıntılarını da bünyelerine katan büyük bir Türk iliydi. 1223'ten beri de Moğol istilâsına karşı mücadele veriyorlardı. Batu'nun ordusuyla Kıpçaklar arasında şiddetli çatışmalar oldu. Önce Bulgarlar üzerine yüründü, kısa zamanda yenilen Bulgarlar'ın başta Bulgar şehri olmak üzere bütün şehirleri tahrip edildi ve yağmlandı. Kama Bulgarları'nın yüzyıllardan beri kurdukları veya geliştirdikleri devlet ve ticaret müesseseleri kısa sürede imha edildi. 1239'da Kıpçaklar'ın, Bulgarlar'ın, Başkırtlar'ın ve Aslar'ın (Alan) son direnişleri de kırıldı. Böylece batıda Karpatlar'a, güneybatıda Boğdan, Eflâk ve Dobruca'yı içine alarak Tuna nehrihin denize döküldüğü yere kadar bütün topraklar Batu'nun eline geçti. Kıpçak-Moğol mücadelesi Batu'nun zaferiyle Moğollar lehine sonuçlanırken Cuci ulusu azametli yapısıyla tarih sahnesine çıkmış oldu.

Batu Han Deşt-i Kıpçak'ın fethiyle uğraşırken bir taraftan da Rus prenslikleri üzerine sefer yapmaktan geri kalmadı. 1237 sonunda mevsim kış olduğu halde, bu sırada pek çok kinezliklerden oluşan Rus yurdunun fethine başlandı. Pek çok şehir zaptedildikten sonra 1238 Şubatında Moskova, 1239'da Çernikov yağmlandı. 1240 Aralık ayında Kiev zaptedilerek tahrip edildi. Bundan sonra Batu Han'ın orduları Polonya, Macaristan, Avusturya ve Dalmaçya'ya kadar olan ülkeleri çiğneyerek yağmaladılar. 9 Nisan 1241'de Liegnitz yakınında karşılarına çıkan Alman kuvvetlerini de yendiler. Fakat daha ileriye gidemeyerek Macaristan'a döndüler. Batu Han'ın ordusu bütün meydan savaşlarını kazandı. Binlerce kilometrekare ge-

nişliğindeki Doğu Avrupa sahasını ele geçirdi. Bu sırada Ögedey Kağan'ın ölüm haberi geldi (Aralık 1241). Buna göre bütün Moğol başbuğlarının geri dönmesi ve seferin bitmesi gerekiyordu. Aslında bu büyük askerî harekât, daha 1240 yılında Kiev'in zaptı ile tamamlanmış oluyordu. Polonya, Macaristan, Avusturya ve Dalmaçya'ya kadar uzanan harekât seferin asıl gayesini aşmış ve yağmaya dönüşmüştü. Pek çok ganimet elde edilmişti; ancak ordu yorulmuş ve Batu Han ile Ögedey'in oğlu Göyük ve Çağatay'ın oğlu Börü arasında birtakım anlaşmazlıklar çıkmıştı. Bu şartlar altında sefere devam etmek istemeyen Batu Han, Ögedey'in ölüm haberini seferin bitiş emri gibi telakki ederek Eflâk ve Boğdan üzerinden 1242 yılında yurduna döndü. Bu uzun seferin en önemli sonucu, Cengiz Han zamanında "Moğol atlarının çiğnediği" bütün sahaların Cuci'ye verileceği vadinin onun oğlu Batu Han tarafından gerçekleştirilmesiydi. Bu sefer sonunda, babasının adıyla anılan Cuci ulusunun ve bu ulusun batı kanadını teşkil eden Altın Orda Hanlığı'nın gerçek kurucusu Batu Han olmuştur.

Batu Han'ın batı seferini yeni bir ulus ve yeni bir devlet kurma düşüncesiyle başlattığı anlaşılmaktadır. Doğuda İrtiş, batıda Tuna nehirlerine kadar uzanan sahada yeni bir ulusun ve yeni bir devletin temellerini atan Batu Han, Deşt-i Kıpçak'ın fethi sırasında büyük yararlık gösteren kardeşi Şiban'a (Şeybân) Karakum ve Arakum sahası ile Siriderya ve Sarısu ırmağı ayağına kadar olan yerleri kışlamak; Irgız, Sıvuk, Or ve İlek ırmaqlarından Ural dağlarına kadar Yayık ırmağının doğusunu yaylak olmak üzere verdi. Batu Han ile ağabeyi Orda Han arasındaki bu bölge daha sonra Şiban Yurdu olarak anıldı. Batu Han, Moğol fethi sırasında büyük çapta zarara uğrayan Deşt-i Kıpçak şehir hayatını ve ticaretini yeniden canlandırmaya çalıştı. Sefer sırasında meydana gelen tahribatın sosyal ve ekonomik hayat üzerindeki olumsuz etkilerini silmek için aralarında her çeşit millet ve dinden tüccarların bulunduğu bir danışma kurulundan faydalandı. Hâkimiyeti altına giren Kırım, Bulgar, Kuzey Kafkasya, Hârizm ülkelerinin ticarî önemini kavrayan Batu Han, doğu-batı ve kuzey-güney yönünde geçen eski ticaret yollarını emniyet altına aldığı takdirde iktisadî ve siyasî iktidarının kuvvetleneceğini düşünüyordu. Asya'dan Avrupa'ya ve Yukarı

Bulgarya'dan güneye giden kervan yollarının kesiştiği noktada İtil ırmağının sol sahilinde başşehri Saray'ı kurdu. Kırım'da Kefe, Kerç, Sudak, Azak limanlarıyla; Yukarı Bulgarya'nın Bulgar, Ükek; Kuzey Kafkasya'nın Macar; Hârizm ülkesinin Ürgenç gibi şehirleri kısa zamanda tekrar eski ticarî canlılıklarını kazandılar, kervanların ve tâcirlerin uğrak ve faaliyet merkezleri oldular.

Batu Han'ın amcaları Çağatay Han ve Ögedey Kağan'ın birbiri ardından 1241 yılında ölmeleri üzerine dört ulus içinde en yaşlı ve itibarlı kişi olarak Cengiz Han'ın torunu Batu Han kalmıştı. Kurultaylarda ve toplantılarda onun reyinin aksine teklifte bulunulamayacak kadar nüfuz kazanmış olmasına rağmen yasalara uygun şekilde kağanlık makamına hürmetini daima muhafaza etti. Batu Han ve ondan sonra gelen Berke Han, yalnızca kağanların isimlerini ve damgalarını ihtiva eden paralar bastırılmışlardır.

Ögedey Kağan hayatta iken veliaht olarak düşündüğü oğlu Koşi'nin ölümü üzerine ondan olan torunu Şiramun'u veliaht yaptı. Ögedey Han ölünce kağan olan Şiramun'un yaşı küçük olduğu için annesi Turakina Hatun onun nâibi oldu. Bazı başbuğlar ise Ögedey'in oğlu Göyük'ü seçmek istiyorlardı. Batu Han Kıpçak seferi sırasında kavga ettiği Göyük'ün seçilmesine karşı idi. Sefer sırasındaki itaatsizliğini kağana şikâyet etmiş ve Ögedey Kağan da oğlu Göyük'ü azarlamıştı. Bu yüzden Batu Han Göyük'ün seçileceği kurultaya gitmek istemiyordu. Beş yıla yakın bir mücadeleden sonra kurultay nihayet 1246 Ağustosunda toplanabildi. Batu Han mazret beyan ederek kurultaya katılmadı, vekâleten kardeşlerini gönderdi. Göyük kağan seçildikten sonra kendisine muhalefet eden Batu Han ile uğraşmaya başladı. Batu'nun Azerbaycan'daki kumandanlarını görevden uzaklaştırdı. Batu da kağanın onların yerine gönderdiği adamını öldürttü. Buna hiddetlenen Göyük Kağan büyük bir ordu ile 1248 yılında Batu Han üzerine yürüdü. Batu da onu karşılamak üzere yola çıktı. İki ordu birbirlerine yaklaştıkları sırada Göyük Kağan öldüğü için ordusu dağıldı. Bunun üzerine Batu Han, kuvvetlerini kardeşlerinin kumandası altında olmak üzere amcası Tuluy Han'ın büyük oğlu Mengü'nün hizmetine gönderdi. Toplanan kurultay Batu Han'ın isteğine uyarak Temmuz 1251'de Mengü'yü kağan

seçti. Böylece Ögedey Kağan evlâdı hâkimiyeti kaybetmiş ve Tuluy evlâdı kağanlık makamını ele geçirmiş oldu.

Mengü'nün kardeşi Hülâgü Han'ın İran, Azerbaycan ve Anadolu'yu istilâ hareketine Batu Han'ın askerleri de katıldılar ve Azerbaycan'ı ele geçirdiler. Batu'nun Göyük Kağan tarafından kovulan emir ve dârûgaları yine bu bölgeye hâkim oldular. Batu Han'ın memurları ve tahsil-darlar onun adına Azerbaycan'da vergi topluyorlardı. Daha sonraları Altın Orda hanları buna dayanarak Azerbaycan toprakları üzerinde hâkim olmak istemişlerdir.

Doğu Avrupa'ya yaptığı büyük seferle Altın Orda Devleti ve sonraları onun birer kalıntısı olan Kırım-Kazan ve Nogay hanlıklarının kurucusu sayılan Batu Han'ın ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Çeşitli kaynakların karşılaştırılmasından çıkan sonuca göre Batu Han büyük bir ihtimalle 1255 sonları veya 1256 başlarında vefat etmiş, şamanist olduğu için kendisine atalarının âdetlerine uygun şekilde merasim yapılmıştır. Mezarı bilinmeyen bir yerde hazırlanmış, eşyaları, atı ve silâhlarıyla birlikte gömülmüştür. Üzerinde saatlerce at koşturularak mezar yerinin kaybolması sağlanmıştır.

Altın Orda Hanlığı'nın gerçek kurucusu olan Batu Han, Cengiz yasasına sıkı sıkıya bağlı cihangir bir kumandan, siyasi bakımdan dirayetli ve cömert bir devlet adamı olarak tanınmıştır.

Batu Han hükümdarlardan gelen he-diyeleri hazineye koymaz ve din ayrımı yapmadan orada bulunan herkese dağıtır. Halkına ve tüccarlara çok iyi davranır, bundan dolayı da halk kendisine "iyi yürekli han" anlamında Sayın Han derdi. Yabancı ülkelerden gelen tüccarların bütün mallarını satın alır ve fazlasıyla ödeme yapardı. Cüzcânî onun müslüman olduğunu, fakat bunu gizlediğini dair güvenilir rivayetler bulunduğunu söyler (*Tabakât-ı Nâsirî*, II, 176). İslâm ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler daha sonraki yıllarda İslâm dininin resmen kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Ölümünden sonra dört oğlundan ikisi arka arkaya babalarının yerine geçtilerse de kısa aralıklarla ölmeleri üzerine Batu Han'ın kardeşi Berke Han tahtı ele geçirmiştir. İslâm ulemâsından Şeyh Seyfeddin Bâharzî ile Hârizm bölgesinde bulunduğu sırada tanışan Berke Han Müslümanlığı kabul eden ilk Altın Orda hükümdarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Minhâc-ı Sirâc el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsırî* (nşr. Abdülhay Habîbî), Lahor 1953, II, 175-177; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşây*, I, 224-226; III, 9-10, 29-30; a.e. (Öztürk), I, 115, 148, 215, 226, 276-282; II, 179, 184, 186, 188, 194, 200, 204, 209, 220, 223; III, 10, 14, 17-19, 41, 46, 57; Ali Celâyir, *Câmi' u't-tevârîh* (nşr. N. I. Bezezin), Kazan 1851, II, 120-121; Reşidüddin, *Câmi' u't-tevârîh* (nşr. Behmen Kerîmî), Tahran 1338 hş., I, 474-476, 514-515, 524-525; Ch. M. Von Fraehn, *Die Münzen der Chane Vom Ullus Dschutschis's Oder von der Goldenen Horde*, Petersburg-Leipzig 1832, s. 2; P. S. Savalief, "Moneti Cucidof, Çağata Yidof, Celairidof İdruge", *Russke Arheolociheskoe Obşcesto Vostoçnoe Otdelenia Trudi*, Moscow 1858, III, 203-204; A. K. Markof, *Inventarniy Katalog Müsülmanskih Monet Ermitaja*, Petersburg 1892, s. 442-443; *Moğolların Gizli Tarihi* (trc. Ahmet Temir), Ankara 1948, s. 191, 196-198; G. Vernadsky, *The Mongols and Russia*, New Haven 1953, III, 49-52, 56-57; A. Y. Yakubovsky, *Altınordu ve İnhitatu* (trc. Hasan Eren), İstanbul 1955, s. 41-42; Mustafa Kafalı, *Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*, İstanbul 1976, s. 49-53; a.m.f., "Cuci Ulusu ve Ak-Orda (Altın-Orda), Gök-Orda Hanlıkları", *TD*, XXV (1970), s. 59-68; R. Grousset, *Bozkır İmparatorluğu* (trc. M. Reşad Uzman), İstanbul 1980, s. 371-375; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, Ankara 1987, s. 65-67, 69-70, 72, 74-75, 77, 83, 86; Barthold, *Türkistan* (1990), s. 484-510, 516-520, 525-526, 528-529, 539; a.m.f., "Batu", *İA*, II, 351-353; a.m.f. — J. A. Boyle, "Batu", *El²* (İng.), I, 1105-1106.

MUSTAFA KAFALI

BATUM

Gürcistan Cumhuriyeti'ne bağlı
Özerk Acara Cumhuriyeti'nin
başşehri.

Karadeniz'in doğu kıyısında, Türkiye sınırına 15 km. uzaklıkta, Çoruh nehrinin denize döküldüğü yerin kuzeydoğusundaki verimli ve düzlük arazi üzerinde kurulmuştur; Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'deki en önemli limanlarından biridir. Senenin her mevsimi yağış alması, Kafkas dağları sebebiyle kuzey rüzgârlarına kapalı olması, nemli ve sıcak bir iklimle sahip bulunması topraklarında turuncu ve astropikal bitkilerin yetişmesine imkân vermektedir; denize yakın kesimlerinde kıyı boyunca palmye, okaliptüs, bambu ve defne gibi ağaçlar görülür.

Bugün yerli halkın Batumi dediği Batum, Eskiçağ'da Pers İmparatorluğu sınırları içerisinde Bathys adıyla bilinen bir liman şehri olarak kuruldu. Pontuslular'ın hâkimiyetinden sonra Romalılar'ın eline geçti (m.ö. 63) ve Romalılar bura-

sını doğu seferleri için lojistik ikmal merkezi olarak kullandılar. VI. yüzyılda bütün bölge ile birlikte Bizans'ın eline geçen Batum Laz Krallığı'nın idaresine verildi. IX. yüzyılda şehir müslümanlar tarafından fethedildiyse de X. yüzyılda Gürcistan Birleşik Krallığı'nın idaresine girdi ve en parlak dönemini Gürcü Kralıçesi Tamara zamanında yaşadı. XIII. yüzyılın başından itibaren Moğol, Arap ve Gürcüler tarafından yağmalandı. XV. yüzyılın sonlarında Osmanlılar tarafından alınan Batum bir ara elden çıktıysa da daha sonra tekrar fethedildi. Kanûnî Sultan Süleyman'ın padişahlığının ilk yılında Trabzon eyaletine bağlı bir sancak olarak teşkilâtlandırıldı. 1568-1574 yılları arasında Erzurum'un bir sancağı durumunda olan Batum, asrın sonlarında müstakil bir eyalet haline geldi. XVII. yüzyılın başlarında Gönye ile birlikte Batum'da 13 zeâmet* ve 172 tımar* bulunuyordu. Bölgenin Osmanlılar tarafından fethiyle başlayan İslamlaşma hareketi XVIII. yüzyılın sonlarına kadar devam etti. Osmanlılar idaresinde büyük ve tahkim edilmiş bir kalesi bulunan Batum şehri Kafkasya üzerinden yapılan esir ticareti için önemli bir limandı. XVIII. yüzyılın başlarında Batum Kalesi'nin korunması için ortalama 200-300 civarında yeniçeri bulundurulduğu gibi Batum ve Gönye sahilleri ile Abaza ve Megrel gemilerinin korunması için de beş işkam-paviye (sahil muhafaza botu) görevlendirilmişti.

1850'lerde Rus deniz seferi ve ticaret şirketi Batum'da bir acentelik açtı ve böylece burası Kırım-Anadolu-Kafkasya ticaret hattının son iskelesi oldu. Sultan Abdülaziz devrinde Trabzon Valisi Emin Muhlis Paşa tarafından imar edilen Batum'da Aziziye adıyla bir cami inşa edildi. 1878 Berlin Antlaşması'yla serbest liman olarak Rusya'ya bırakıldı ise

de bu statüsünü ancak 1886'ya kadar koruyabildi. Batum'un gelişmesi 1883'te Batum-Tiflis-Bakü demiryolunun inşasıyla başladı. 1900 yılında Bakü-Batum petrol boru hattının döşenmesiyle de Rusya'nın Karadeniz'deki en önemli petrol iskelesi haline geldi; bu sebeple de nüfusu giderek arttı ve 1926 yılında 45.000 iken 1970'te 101.000'e, 1989'da da 136.000'e ulaştı.

3 Mart 1918'de Rusya Bolşevik hükümeti ile imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması gereğince Artvin ve Ardahan ile birlikte Osmanlı Devleti'ne bırakılan Batum, Nisan 1918'de müstakil bir sancak merkezi haline getirildi. Ancak 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti Batum'dan çekilmek zorunda kalınca şehir İngilizler tarafından işgal edildi (24 Aralık 1918). İngilizler iki yıl kadar kaldıkları Kafkasya bölgesinden Temmuz 1920'de çekildiklerinde Batum'u da boşalttılar ve buraya Gürcistan hükümeti el koydu. Bu durumu kabul etmeyen Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti bir askerî birlik göndererek şehri ele geçirip tekrar sancak olarak teşkilâtlandırdı ve Batum, Birinci Büyük Millet Meclisi'nde beş mebusla temsil edildi. Fakat 16 Mart 1921'de Rusya Şûralar Federatif Sosyalist Cumhuriyeti hükümeti ile imzalanan Moskova Antlaşması gereğince Gürcistan'a bırakıldı. Türk kuvvetlerinin şehri boşaltmasından sonra (28 Mart 1921) Batum, Gürcistan Cumhuriyeti (Gruzija / Gruzinskaja) bünyesinde kurulan Özerk Acara Cumhuriyeti'nin (Adjarskaja) başşehri oldu.

Bugün Batum, sahip olduğu geniş kapasiteli limanı, sanayi tesisleri, eğitim ve kültür kuruluşları ve stratejik konumu bakımından Kafkasya'nın en önemli şehridir. Limanı iç ve dış ticarete, yolcu taşımacılığında önemli rol oynayan ve ay-

Batum'dan iki ayrı görünüş - Gürcistan

